

10. Мартинюк С. Давнє скло в Україні / С. Мартинюк // Скло України. – К., 2004.
11. Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва – Львів: Видавництво Львівського ун-ту, 1969.
12. Нестеренко О. О. Розвиток промисловості на Україні / О. О. Нестеренко – К., 1959, 1962. – ч. 1, ч. 2.
13. Перлини козацького Присамар'я: містечко Самарь та Богородицька фортеця / ред. І. Ф. Ковальова – Д., 2008. – 168 с.
14. Петрякова Ф. Українське гутне скло. / Ф. Петрякова – К., 1975. – 148 с.
15. Пляшко Л. А. Подорож до міста XVIII ст. / Л. А. Пляшко – Київ: Наукова думка, 1980.
16. Пономарев А. М. Промышленность Украины в XVIII веке. Начальные формы мануфактуры. / А. М. Пономарев. – Черновцы, 1968.
17. Рожанківський В. Ф. Українське гутне художнє скло. / В. Ф. Рожанківський – К., 1959. – 356 с.
18. Рыбаков Б. А. Ремесло Древней Руси / Б. А. Рыбаков – М., 1948.
19. Свешников М. Тайны стекла. / М. Свешников – М. – Л., 1946.
20. Січинський В. Нариси з історії української промисловості. / В. Січинський. – Львів, 1838.
21. Тищенко О. Р. Історія декоративно-прикладного мистецтва України (XIII – XVIII ст.) / О. Р. Тищенко – К., 1992.
22. Шелковников Б. А. Художественное стекло / Б. А. Шелковников. – Л., 1962.
23. Яніцкая М. М. Беларускае мастацкае шкло. (XVI – XVIII ст.) / М. М. Яніцкая. – Мінськ, 1977.

Станіслав Погоржельський (Київ), учень 9 класу спеціалізованої школи № 52, кандидат у дійсні члени МАН

Аналіз та класифікація шабел, знайдених під Берестечком

Всі ми знаємо, коли відбулася та що сталося під час Берестецької битви, проте ми маємо дуже малі відомості про спорядження та амуніцію тієї чи іншої сторони, а особливо про озброєння.

В цій праці автор хоче розповісти про шаблі, які використовувалися під час битви під Берестечком. Нюанс з холодною зброєю є найцікавішим та найсуттєвішим. В шляхті й узагалі в усій громадськості Речі Посполитої шабля вважалася атрибутом та повсякденною річчю кожного шляхтича.

Автор опише, які типи шабел були на озброєнні обох сторін, за даними на основі розкопок під Берестечком І.К. Свешнікова. Крім того, автор охарактеризує всі кроки, за якими створювалася реконструкція шаблі польського шляхтича, схожої на ті, що були розкопані І.К.Свешніковим на полі битви.

В роботі використовуються такі методи дослідження, як аналіз та систематизація джерел польських та українських істориків-зброєзнавців. Практичною частиною роботи є авторська реконструкція шаблі часів XVII ст. з урахуванням наукових джерел. Об'єктом даної роботи є шаблі періоду 1648–1654 років. Предметом – шаблі, знайдені І. К. Свешніковим на полі

Берестецької битви. Робочою проблемою-гіпотезою автора є чітка класифікація шабел, знайдених під Берестечком.

На відміну від І.К. Свешнікова, автор не буде розділяти знайдені шаблі під Берестечком на: польські і козацькі. Це пояснюється тим, що як польська шляхта, так і козаки могли користуватись цими шаблями. В цій битві було дуже мало регулярних військ, а це означає, що не було регламенту, які шаблі треба носити, а які—ні. Кожен носив таку, яку хотів та міг собі дозволити. Бунтівники були громадянами Речі Посполитої, тому одягалися та носили зброю відповідно своїй державі. Це підтверджує те, що різниця між польськими шаблями та шаблями, що були на озброєнні повсталих, є досить розмитою.

Основною неточністю Свешнікова І. К. у його роботі є те, що він, в основному, обмежується лише польськими джерелами та записує всі шаблі як польські. Автор вважає це частково не вірним, тому що деякі екземпляри знайдених шабел відносяться до турецьких. Наприклад, шаблі типу клих та аджем-клих, які він зараховує до типу татарка [Свешніков І., 1993, 229.]. Також до суттєвих неточностей, які допустив у своїй роботі Свешніков І. К., слід зарахувати той факт, що археолог при класифікації польських шабел не виводить, як окремий клас, шаблі угорського типу. Шаблі даного типу він відносить до угорсько-польського. Окремі польські дослідники (Жигульський [Zygulski Z., 1982, 147]) вважають, що між угорсько-польським та угорським типом немає різниці. Протиставити цьому можна твердження інших польських істориків, які вважають абсолютно по-іншому. Відомий польський історик-зброєзнавець Квасневич пише, що до відмінностей, які відрізняють угорські шаблі від інших шабел, можна занести: просту гарду, яка не розширюється на кінцях (на відміну від угорсько-польської); неглибокий вигин; відсутність латуні [Kwasniewicz W., 2003, 34.]. Дані незначні характеристики мають деякі шаблі, класифікацію котрих автор виправив. До певних помилок можна віднести й те, що І. К. Свешніков приписує шаблі під номерами 4,3; 4,4; 4,5 до абсолютно протилежних їм типів. Про шаблю під номером 4,3 він пише, що вона відноситься до типу татарка [Свешніков І., 1993, 229.], хоча, насправді, вона являє собою гібрид між шаблею гусарського типу та типом аджем-клих (клинок від гусарської, а гарда та руків'я від аджем-клих). Шаблю ж № 4,4 він відносить до типу швейцарських шабел, хоча це некоректно. Дана шабля відноситься до гусарського, пів-закритого типу з обленком. Також він допустив неточність при описанні шаблі під номером 4,5. За твердженням І. К. Свешнікова, вона відноситься до типу гусарських палашів. В основному він правий, проте є одна похибка, яка вказує на те, що це шабля. У своїй книзі "Wojń w dawnej Polsce" Жигульський пише: "В XVII столітті був розповсюджений палаш з широким, рівним клинком" [Zygulski Z., 1982, 183.]. Очевидно, що палаш повинен мати повністю рівний клинок, а наш екземпляр має неглибокий вигин в нижній частині клинка, що є рисою, лише притаманною шаблям.

Наприкінці автор хотів би зупинитися на останній шаблі, в класифікації якої археолог допустив неточність. Правильно та чітко описавши

характеристику шаблі, він заніс її до типу “козацьких” шабель. Це твердження не відповідає дійсності. Так, насправді існував такий тип шаблі як “козацький”, але ця назва є досить рідкою і, в основному, шаблі цього типу називають “гусарськими карабеллами”. Проте дана шабля не відноситься до них. Ця шабля є яскравим представником угорського типу. Вона має виражений дол, просту та відкриту гарду, яка не розширюється на кінцях. Перелічені ознаки вказують на її приналежність до типу угорських шабель.

Пишучи дану працю автор зробив реконструкцію польської шаблі, яка є схожою до шабель, знайдених під Берестечком І. К. Свешніковим. Реконструкція була створена на основі багатьох археологічних та довідкових джерел, які дають вичерпну інформацію про вигляд, форму та конфігурацію шаблі. Серед усіх шабель, знайдених І. К. Свешніковим, автор обрав шаблю гусарського типу. Автор свій вибір пояснює тим, що гусарська шабля була досить поширена на теренах України, а особливо за часів повстання Богдана Хмельницького. Тому було б доречно створити реконструкцію саме цієї шаблі, щоб проілюструвати, якою зброєю користувались наші предки. Процес створення шаблі складається з таких пунктів:

1. Закупівля металу та вугілля.
2. Нагрів металу та створення з нього полоси.
3. Перетворення полоси на клин.
4. Створення з клина заготовки.
5. Відокремлення руків'я.
6. Створення дола
7. Закалення клинка.
8. Створення гарди

Кінцевим результатом проведеної роботи стала шабля гусарського закритого типу. Загальна довжина 98,5 см. Довжина клинка 86,5 см. Довжина гарди 10,5 см. Довжина каблонка 14 см. Довжина руків'я 12 см. Довжина долів 86,5 см. Довжина вусиків 7,5 см. Оскільки головною проблемою-гіпотезою була чітка класифікація шабель, знайдених під Берестечком та виправлення неточностей, допущених І. К. Свешніковим, автор дійшов певного висновку. З усіх знайдених І. К. Свешніковим 16 взірців холодної зброї правильно класифіковано лише 5. Це пояснюється тим, що джерела, якими на той час користувався І. К. Свешніков, у наш час вважаються вже застарілими. При класифікації шабель археолог використовує лише чотири джерела. Серед них: Жигульський, Надольський, Ленц та Крип'якевич [Свешніков І., 1992, 225–232.]. На відміну від цього автор статті вивчив сім джерел, серед яких 4 польські (Жигульський, Віммер, Квасневич,), 2 українські (Свешніков, Археологія), 1 російський (Аствацатурян).

Не дивлячись на це, можна зробити висновок, що з І К Свешніков зробив загалом правильну класифікацію та чітко визначив більшість шабель.

Література

1. Аствацатурян Е. Турецька зброя. - Санкт-Петербург: Оружейная академія, 1992.
2. Свєшніков І. К. Битва під Берестечком. Львів: Слово, 1992.
3. Археологія доби українського козацтва XVI-XVIII ст. - Київ: ВІПОЛ, 1997.
4. Kwasniewicz W. Dzieje szabli w Polsce. - Warszawa: Bellona, 2003.
5. Wimmer J. Dawne wojsko Polskie. - Warszawa: Bellona, 2005.
6. Zygulski Z. Bron w dawnej Polsce. - Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1982.

Ігор Ігнат'єв (Дніпропетровськ),
позаштатний науковий співробітник
лабораторії археології Придніпров'я ДНУ
Олег Погорілець (Хмельницький), директор Державного
історико-культурного заповідника «Межибіж»

Аерофотозйомка – як метод виявлення та дослідження залишків середньовічної фортеці «Замок Ракочі»

З 2000 р. поблизу стародавнього містечка Меджибожа (Хмельницька область) проводяться стаціонарні дослідження залишків фортеці XVI ст., яка більш відома в науковій літературі як «Замок Ракочі» [1, 48-53]. В ході археологічних робіт було відкрито фундаменти декількох фортифікаційних кам'яних споруд, встановлено систему формування валу та південної частини подвір'я замку, зібрано колекції посуду, кахлів, нумізматики, побутових металевих предметів, остеології та фрагментів озброєння [2, 24-28].

Виявлені артефакти, в основному, нумізматики, надали можливість датувати залишки укріплень першою половиною XVI ст. та пов'язати функціонування фортифікації зі згадками літопису і архівних документів. Так, в умовах договору 1556 р., за яким власник Межибожа Микола Сенявський передає шляхтичу П'ясецькому село Гринівці, окремим пунктом відзначено, що селяни зобов'язані постачати будівельний ліс «на

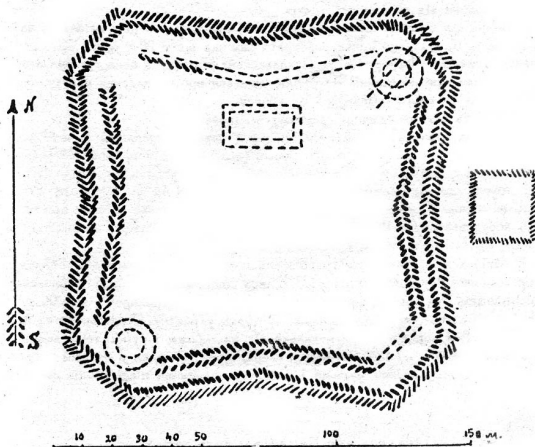

Рис. 1. План замчища біля містечка
Меджибіж